

ИЗБОРИ У СРБИЈИ И РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ: ИЗАЗОВИ РЕПРЕЗЕНТАЦИЈЕ

УДК 323.15:342.8(497.11)"2023"

DOI: 10.5937/spm93-60569

Прегледни рад

Српска политичка мисао

број 5/2025.

Vol. 93

стр. 51-76

Петар Матић*

Институт за политичке студије, Београд

Марко Мијатовић**

Независни истраживач, Београд

NATIONAL MINORITIES IN LOCAL ELECTIONS IN SERBIA – HISTORY, RESULTS, AND CONSEQUENCES

(НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ НА ЛОКАЛНИМ ИЗБОРИМА У СРБИЈИ – ИСТОРИЈАТ, РЕЗУЛТАТИ И ПОСЛЕДИЦЕ)***

Сажетак

Овим радом анализирамо учешће националних мањина на локалним изборима у Републици Србији, са посебним акцентом на оним последњим, одржаним 17. децембра 2023. и 2. јуна 2024. године. У првом плану биле су странке најбројнијих националних мањина у Србији – Мађара, Бошњака и Албанаца, а збирно и странке осталих националних мањина. Циљ овог рада је да

* Имејл: pmatic75@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0205-9762

** Имејл: markomijatovic78@gmail.com; ORCID: 0009-0008-9948-2287

*** Translation *in extenso* (превод у целини). Овај рад је написан у оквиру научноистраживачке делатности Института за политичке студије коју финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

укаже на трајекторије мањинског представљања на локалном нивоу у Србији. Аутори се руководе дескриптивном статистиком како би пружили налазе о резултатима мањинских странака на локалним изборима у Србији од обнове вишестранаčја. Основно истраживачко питање је: да ли су помаци у изборном праву утицали на представљање националних мањина на локалном нивоу у Србији и њихову ширу друштвену интеграцију? Друго питање се односи на степен хомогености мањинских заједница у Србији, с обзиром да су неке од њих територијално концентрисане у одређеним географским подручјима, док су друге територијално разуђене. Такође, у којој мери позитивна дискриминација утиче на бројност мањинских партија, с обзиром на либералније услове мањинског политичког организовања и учешћа на изборима?

Кључне речи: Република Србија, локални избори, националне мањине, политичке странке, мањинско представљање

УВОД

Више од три деценије од увођења вишестранаčја у Републици Србији дају довољни временски простор за посматрање различитих политичких феномена који су га пратили. То је случај и са учешћем националних мањина у Републици Србији на локалним изборима. Свакако да је слобода политичког организовања која је, кроз одговарајући законодавни оквир, наступила почетком 1990-их година, створила простор и за политичко организовање националних мањина у Србији, пре свих оних најбројнијих – Мађара, Бошњака и Албанаца, али наравно и осталих. Разуме се, своје политичко представништво припадници мањинских народа могли су и остварују и преко већинских *catch all* странака (Kolarski 2021, 24–25).

Питање мањинског политичког организовања и њиховог политичког представља значајан чинилац владавине права унутар сваког политичког система. То се нарочито истиче у случају европских држава, пошто су бројни документи који се односе на питање мањинске заштите усвојени управо на овом континенту. Неки аутори истичу да је упркос постојању формално-правних претпоставки неопходних за мањинско представљање, пракса указала на недовољни степен интеграције мањинских заједница у

шире друштво (Ђорђевић и др. 2018, 15). Ово питање је од посебног значаја у постконфликтним друштвима, а Србија носи то бреме из деведесетих година прошлога века. Политички системи примењују диферентне моделе када је реч о представљању мањина. У многим системима се, рецимо, примењује систем квота односно гарантованих места унутар представничких институција. Тако се указује да чак 28 држава примењује овај модел (Bird 2014, 12).

Циљ овог рада је да укаже на одређене трајекторије мањинског представљања на локалном нивоу у Србији. Пратили смо резултате локалних избора у периоду од више од три деценије након обнове вишестраначја у Србији, а посебан нагласак је стављен на последњи изборни циклус који је одржан крајем 2023. и средином 2024. године. У једном свом делу, ови локални избори су текли паралелно са парламентарним, док су у другом делу били одвојени. Ово пружа основу за дубље увиде у ефекте локалних избора са нагласком на мањинско представљање. Анализираћемо промене у изборном законодавству и реформе изборног права које су пратиле мањинско представљање на локалном нивоу у Србији, а путем дескриптивне статистике обрадили смо резултате мањинских партија на локалним изборима. Основно истраживачко питање је: да ли су помаци у изборном праву утицали на представљање националних мањина на локалном нивоу у Србији и њихову ширу друштвену интеграцију? Друго питање се односи на степен хомогености мањинских заједница у Србији, с обзиром да су неке од њих територијално концентрисане у одређеним географским подручјима, док су друге територијално разуђене. Такође, у којој мери позитивна дискриминација утиче на бројност мањинских партија, с обзиром на либералније услове мањинског политичког организовања и учешћа на изборима?

Србија је још од периода социјализма, имајући у виду да у себи има две аутономне покрајине али и чињеницу да су националне мањине чиниле једну трећину становништва, имала врло високе стандарде поштовања права националних мањина, у смислу очувања етно-културног идентитета и партиципације њихових представника у јавном и политичком животу (Bašić i Crnjanski 2006a, 29).

Свакако да се ради о осетљивом питању, јер све мањине у савременом друштву, па и националне мањине имају двоструку свест – свест о себи као различитом ентитету у односу на већину (мањински поглед), али и интернализоване стереотипе од стране већине –које их приказују као мањинске или маргиналне групе, те

су оне увек предмет својеврсног социјалног притиска (Babić 2010, 218). Наравно, задатак законодавства сваке демократске државе је да тај потенцијални притисак смањи и на томе су током времена учињени бројни кораци у законодавству Републике Србије, између осталог и у изборном законодавству.

Значајан подстрек овом процесу дао је и процес европских интеграција, јер је поштовање мањинских права услов како за чланство у Европској унији, тако и за регионалну стабилност (Raduški 2014, 114).

РЕФОРМЕ ИЗБОРНОГ ЗАКОНОДАВСТВА И МАЊИНСКО ПРЕДСТАВЉАЊЕ НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

У претходно разматраном контексту можемо разликовати два периода политичког представљања националних мањина у Србији – од 1990. до 2008, а други период траје од 2009. године до савремених политичких услова (Jovanović 2022, 116). Партије етничких Мађара, Бошњака (Муслимана) и Албанаца након обнове вишестраначког система у Србији 1990. године формирају се у географски концентрисаним подручјима Србије – у Рашкој области/Санџаку, Војводини, на југу централне Србије и на Косову и Метохији где они живе (Orlović 2008, 313 цитирано у: Mijatović 2015, 84). Чињеница је и да од почетка 1990–их на АП Косово и Метохија присутан системски бојкот Албанаца окупљених око Демократског савеза Косова са осталим политичким групама које почињу да делују као тзв. Албанска алтернатива (Lutovac 1997, 148).

Упоређо са мањинским учешћем на изборима и уласком у представничка тела на свим нивоима власти, али и у извршну власт на локалном нивоу, трајала је и надоградња законодавства у области заштите мањинских права. Она је нарочито видљива након 2000. године када бошњачке и мађарске партије узимају учешћа и у националној извршној власти.

Одређене дисторзије које су постојале у изборном систему на националном нивоу, у погледу националних мањина, усвојеном после 2000. године и петооктобарских промена када је Србија, консензусом свих водећих националних партија већинског народа, постала једна изборна јединица у којој се на парламентарним изборима примењује пропорционални изборни модел и цензус од

5% (често недостижан за партије националних мањина), већ 2004. године су делимично отклоњене усвајањем тзв. „природног прага” за странке националних мањина (Zakon o lokalnim izborima 2022, чл. 62). Овај значајан помак у смислу позитивне дискриминације у великој мери је утицао на динамику партијског система и политички систем у целини. С обзиром на то да је овај реформски захват допринео широј заступљености мањина како унутар националне легислативе, тако и унутар локалних парламената, отворио се простор за учесталије учешће мањинских партија унутар владајућих коалиција на свим нивоима власти у Републици Србији.

Доношењем новог Устава Републике Србије из 2006. године којим је наша држава дефинисана као „држава српског народа и свих других народа који у њој живе”, као и другим уставним и законским актима пружена је широка основа за даљу афирмацију националних мањина у Републици Србији (Bašić i Crnjanski 2006b, 11–30).

И поред свих наведених корака, са правом се може рећи да је значајна прекретница у положају националних мањина 2009. година када је усвојено законско решење о формирању националних савета националних мањина као институција самоуправе у области културе, образовања обавештавања и службене употребе језика и писма (Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina 2009). Констатујмо и то да, иако се ради о самоуправним телима, политичке странке националних мањина надмећу се за позиције у тим телима и управљају његовим радом. Постепено су и ова тела постала тела са политичким претензијама (Jovanović 2022, 126).

Генерално, изборна правила за локалне изборе 2023/24. године дефинисана су „јединственим” Законом о локалним изборима из 2022. године (Zakon o lokalnim izborima 2022). Основни постулати тога закона су да се избори одржавају пропорционалним системом као локалном самоуправом „(градом, општином и градском општином) као једном изборном јединицом, са затвореним кандидатским листама. Изборни цензус је 3%, а мандати се деле Дунтоном методом. Сви мандати се распоређују према редоследу на изборној листи, а у случају престанка мандата одборника изабраних на коалиционим листама замењује их члан исте политичке странке” (Zakon o lokalnim izborima 2022, чл. 61; чл. 62; чл. 73 цитирано у: Matic i Mijatović 2024b, 204).

Странке националних мањина имају одређену врсту повлашћеног положаја. Наиме, „странке националних мањина су оне странке за коју је изборна комисија утврдила да је њен основни циљ заступање и заштита интереса националне мањине, као и унапређење права припадника националне мањине у складу са међународним правним стандардима, о чему се доноси посебна одлука изборне комисије, а која се по том питању може консултовати и са Националним саветом националне мањине” (Zakon o lokalnim izborima 2024, čl. 75 цитирано у: Matić i Mijatović 2024a, 204). Такође, „странке националних мањина су позитивно дискриминисане на изборима пружањем одређеног додатка листама странака или коалиција националних мањина које су добиле мање од 3% гласова тако што се њихови изборни количници повећавају за 35%” (Zakon o lokalnim izborima 2022, čl. 78, цитирано у: Matić, Mijatović 2023b, 198–199). Овакав облик позитивне дискриминације националних мањина је јединствен у свету, пошто доводи у питање право једнакости гласа.

Наведена решења о признавању статуса странке националне мањине и пондерисање њиховог резултата оставило је и два „отворена” питања. Прво, то је својеврсна арбитрарност надлежних изборних комисија у погледу одређивања статуса странке националне мањине, као и јасних критеријума њеног одређења, пре свега због могућности евентуалне злоупотребе. Друго, у случају пондерисања изборног скорa мањинских странака – могуће колизије са уставним принципом једнакости бирачког права и забраном дискриминације (Jovanović 2022, 126).

Према Матићу и Мијатовићу, „нормативни оквир за локалне изборе 2024. године донекле се разликовао од дела локалних избора одржаних у децембру 2023. године. Законске измене су се односиле на уступке власти у погледу расписивања избора (продужен је рок у којем се избори могу расписати са најраније 120 на 150 дана уочи истека мандата скупштина локалних самоуправа), те да гласачи који су у протеклих 11 месеци променили пребивалиште не могу гласати на новој, него на претходној адреси” (Matić i Mijatović 2024b, 203–204), што је било више питање везано за средине са већинским, него са мањинским народима.

НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ НА ЛОКАЛНИМ ИЗБОРИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ОД 1992. ДО 2022. ГОДИНЕ

Приметно је да од обнове вишестраначког система временом расте број основаних странака националних мањина. Тако се у периоду од 1990. до 2000. оснива 19, а у периоду од 2000. до 2009. године оснива 43 странке (Jovanović 2022, 119). Тај тренд се интензивирао и након 2009. године, па 2020. године у Регистру политичких странака број мањинских странака чини 75 од 124, односно 60,48% регистрованих странака (124). Ово је свакако и последица олакшаног регистровања мањинских странака. За регистрацију већинске странке потребно је 10.000, а за мањинске странке десет пута мање или хиљаду потписа. Ово недвосмислено указује да је трајекторија ишла ка либерализацији услова за мањинско политичко организовање. Притом, формирају се нове како странке националних мањина, тако и оне које заступају интересе етничких заједница.

Према Мијатовићу, „прва странка која је артикулисала интересе Мађара у Војводини, односно у Србији, јесте Демократска заједница војвођанских Мађара (ДЗВМ), основана 1990. године” (Mijatović 2015, 84) и она ће активно узети учешћа у првим локалним изборима 1992. године као једини и релативно моћан репрезент мађарске заједнице (Republički zavod za statistiku [RZS] 1993).

Већ две године касније, доћи ће до поделе у странци, па ће из ДЗВМ настати Савез војвођанских Мађара (СВМ) Управо ће та странка победити на наредним локалним изборима 1996. године – освајајући око 60% мађарског бирачког тела на локалном нивоу (RZS 1997). У ДЗВМ поново долази до раскола 1997. године када настаје Демократска странка војвођанских Мађара (ДСВМ). И поред каснијих деоба, ове три странке ће, а пре свих СВМ, обележити политички живот Мађара у Војводини. Уз њих ће на изборима 1990–их и почетком 2000–их учествовати и Грађански покрет војвођанских Мађара, Демохришћански покрет војвођанских Мађара, те Демохришћански блок (Mijatović 2016, 195–196).

На изборима 2000. године СВМ и ДЗВМ ће бити партнери Демократска опозиција Србије (ДОС) (иако ће на локалу наступати самостално), док је ДСВМ наступала самостално. Превагу је опет однео СВМ (Republički zavod za informatiku i statistiku [RZIS] 2001).

На првим локалним изборима после петооктобарских промена – 2004. године СВМ ће узети више од половине гласова, док ће ДСВМ и ДЗВМ поделити остатак гласова (RZS 2005). На локалним изборима 2008. године постигнут је договор о заједничком наступу водећих мађарских партија у оквиру Мађарске коалиције (СВМ, ДЗВМ и ДСВМ), ван коалиције је остало само Грађански савез Мађара. Мађарска коалиција окупила је готово све гласове мађарске заједнице (RZS 2009). На локалним изборима 2012. године међу странкама мађарске националне заједнице насупрот претходном изборном циклусу и заједничком наступу дошло је до обнове ривалства политичких актера (Мијатовић 2015, 312). Овога пута СВМ односи убедљиву победу и осваја 90% мађарских гласова, док остатак деле ДСВМ, ДЗВМ и Грађански савез Мађара (RZS 2012).

И на локалним изборима 2016. СВМ задржава изразито надмоћну позицију, сличну оној са претходних избора. Преостале гласове добили су ДЗВМ, ДСВМ и Странка мађарског јединства (СМЈ). Илустрације ради, у Суботици СВМ самостално добија 22,52% гласова и 16 одборника, ДСВМ самостално добија 1,63% гласова и једног одборника, док ДЗВМ у коалицији са мађарским Грађанским савезом Мађара, Демократском заједницом Хрвата (ДЗХ), Бошњачком демократском заједницом (БДЗ) и Словачком странком добија 0,76% гласова, остајући без мандата (RZS 2016).

Поред супериорне улоге међу војвођанским Мађарима, СВМ је на локалним изборима 2020. године имао додатно олакшану позицију услед бојкота избора њој супротстављене ДЗВМ (који је био део тадашњег опозиционог Савеза за Србију). И у том изборном циклусу СВМ остварује доминантну победу (RZS 2020).

Иначе, СВМ још од самог почетка обнове вишестранаčја у Србији прихвата сарадњу са странкама већинског народа на свим нивоима (иако на почетку не учествује у извршној власти, изузев на локалном нивоу). СВМ сарађује са опозиционим ДОС 2000. године, а од 2004. интензивно са Демократском странком (ДС), са којом учествује до 2016. године у покрајинској власти у АП Војводина. Од 2012. а нарочито 2016. године СВМ сарађује све интензивније са Српском напредном странком (СНС) на свим нивоима, што је доцније прешло и у стратешко партнерство.

У оквиру бошњачке (муслиманске) националне мањине у Рашкој области/Санџаку, током 1990. године настаје Странка демократске акције (СДА) (Minić 2023, 259), а 1991. године формира

се Муслиманско-бошњачка организација (МБО) (266–267), при чему је СДА у наредним годинама преузима апсолутни примат. Сходно радикализацији својих ставова СДА и МБО бојкотују локалне изборе у Србији и у мају и у децембру 1992. године (266–267, 269). Уједно, на Косову и Метохији, услед општег бојкота албанских политичких странака, у општини Призрен 1992. и 1996. године на изборима учествује Демократска реформска странка Муслимана.

Према Мијатовићу, „фрагментација није заобишла ни политичке странке Муслимана (Бошњака). Средином деведесетих долази до унутарпартијског раскола у Странци демократске акције, а дисидентска група напустила је странку и формирала „Коалицију Санџак” предвођену Расимом Љајићем (Мијатовић 2015, 141). На свим нивоима власти, па и на локалном на изборима 1996. године убедљиву победу однела је СДА (RZS 1997). Код бошњачких партија уочи локалних избора 2000. године „Коалиција Санџак” и СДА су активно сарађивале са Демократском опозицијом Србије на националном нивоу. За разлику од Коалиције Санџак (од 2000. године преименоване у Санџачка демократска партија), Странка демократске акције – „Листа за Санџак” одлучила се на самосталан наступ на локалном нивоу и на овим локалним изборима међу бошњачким бирачима односи превагу (RZIS 2001). Након петооктобарских промена оба водећа бошњачка политичка актера настављају сарадњу са водећим политичким партијама у Србији на националном нивоу.

На локалним изборима 2004. долази по први пут до угрожавања неприкосновене позиције СДА од стране новоформиране Санџачке демократске партије (СандП), при чему добијене гласове деле у размери 50% СДА–40% СандП. Преосталу десетину гласова добијају Народни покрет Санџака и Странка за Санџак (RZS 2005). Новум који доноси једна од бошњачких странака на политичкој сцени Србије била је Санџачка демократска партија (СандП) која шири своје деловање ван Рашке области/Санџака на друге територија где има бошњачког становништва (Мали Зворник, Лозница, Суботица и др.). Коначно, СандП ће учествовати и у формирању националне странке – Социјалдемократске партије Србије (СДПС) (Мијатовић 2016, 282–283).

Прилику за учешће на локалним изборима бошњачке партије су имале и на ванредним локалним изборима у Новом Пазару одржаним 2006. године. Оне наступају у складу са коалиционим

аранжманима из претходног периода. На изборима је убедљиву победу однела „Листа за Санцак” са преко половине освојених гласова, насупрот Коалицији „Заједно за Нови Пазар”, коју су чинили Санџачка демократска партија, ДС и Г17 плус, који су освојили непуну четвртину гласова. Ниједна друга бошњачка странка није успела да пређе изборни праг (Странка за Санцак, „Бошњачка коалиција – Санџачка алтернатива” и Санџачка демократска унија). И на локалним изборима 2008. године чини се да је СандП у офанзиви и осваја преко 50% бошњачких гласова. Са друге стране, СДА Санџака држао је око трећине бошњачких гласова, а одређени утицај остварили су Демократска партија Санџака (ДПС) и Коалиција „Европски покрет Санџака” (Мijatović 2016, 294; RZS 2009). У бошњачком политичком корпусу после изборног циклуса 2008. године долази до наставка процеса фрагментације. Појављује се нова значајна политичка опција – Бошњачка демократска заједница.

И овај нови раскол међу бошњачким бирачима (при чему је БДЗ више узимао гласачког тела СДА), довео је 2012. године до тога да су три јаке политичке странке свака за себе узеле по једну трећину гласова на локалним изборима (СДА – „Листа за Санцак”, Санџачка демократска партија и новонастала Бошњачка демократска заједница). Далеко иза њих биле су пласиране Демократска партија Санџака и Санџачка народна партија (RZS 2012).

И на локалним изборима 2016. године у бошњачком политичком корпусу и даље је присутна фрагментација. СДА је изашао као појединачни победник, док је резултат Санџачке демократске партије иако добар остао замагљен бројним коалицијама. Они су наступали у Новом Пазару са СДПС, Странком за Санцак, БДЗ Санџака и Либерално-демократском партијом (ЛДП), у Тутину са СДПС, у Пријепољу са СДПС, у Сјеници са СДПС. БДЗ (иако је претрпела поделу и настанак нове странке БДЗ Санџака из свог крила) добија 14.433 гласа и 23 одборника. Далеко мањи број гласова добијају Санџачка народна партија, Демократска партија Санџака, те Бошњачка народна странка. Изборни резултати циклуса локалних избора 2016. године показују највећи утицај три странке Бошњака – СДА, СандП и БДЗ (RZS 2016).

На локалним изборима 2020. године долази до сличне ситуације и готово изједначеног успеха Странке правде и помирења (СПП) (фракција БДЗ која је формирала Бошњачку демократску заједницу и 2017. године променила име у Странка правде помирења), СДА и

СандП. Код бошњачких странака је приметно да су у Новом Пазару јаке позиције СандП и СДА, у Тугину доминантно СДА (на власти уз свега двомесечни прекид од 1996. године до данас), а у Сјеници СДА и СПП (RZS 2020).

Албанци са југа централне Србије прихватили су политички оквир Републике Србије након обнављања вишестраначког система, за разлику од Албанаца на Косову и Метохији. Прва странка Албанаца са југа централне Србије била је Партија за демократско деловање (ПДД), основана у августу 1990. године. Друга партија Албанаца са југа централне Србије била је Демократска партија Албанаца (ДПА), основана, такође, 1990. године. Међу Албанцима са југа централне Србије, у општинама Медвеђа, Прешево и Бујановац, доминантну позицију на локалним изборима 1992. остварује ПДД који наступа у три општине, а одређен утицај има и ДПА, који наступа у две општине. ПДД осваја око 80%, а ДПА око 20% гласова (RZS 1993). На локалним изборима 1996. године своје раније позиције међу Албанцима југа централне Србије у овом периоду потврђују ПДД и ДПА. ПДД излази самостално 1996. године на локалне изборе у три општине, ДПА у две општине, а новоформирана Парламентарна партија Албанаца у једној општини. ПДД овога пута узима две трећине, а ДПА једну трећину гласова (RZS 1997).

На локалним изборима 2000. године од албанских партија на југу централне Србије на локалним изборима 2000. године наступа ПДД и Партија демократског уједињења Албанаца (која бележи наступ само на овом изборном циклусу, и представљала је дисидентску групу која се издвојила из ПДД). ПДД је на овим изборима такође задржала примат међу Албанцима освајајући две трећине гласова, док дисидентска Партија демократског уједињења Албанаца једну трећину албанских гласова (RZIS 2001). Побуна на југу централне Србије крајем 2000. године доноси извесне измене у политичкој сцени Албанаца југа централне Србије. У наведеном периоду, од 2000. до 2004. године, формирају се нове политичке странке. Прво се оснива Покрет за демократски прогрес (ПДП) (2001), која на локалним изборима наступа као истоимена група грађана, док је током 2003. године основана и Демократска унија Долине (ДУД).

На локалним изборима 2002. године поново се потврђује водећа позиција Партије за демократско деловање, али и статус

Демократске партије Албанаца и новоформиране Демократске уније Долине и Покрет за демократски прогрес. Поделе политичке елите албанске националне мањине подстакле су раст броја партија и фрагментацију страначке сцене. ПДД задржава водећу позицију међу албанским бирачима, али је приметан раст утицаја њених политичких конкурената, и то нешто више ДПА и нешто мање Демократске уније Албанаца (ДУА) (Mijatović 2016, 248). На локалним изборима 2008. године ПДД остварује поново најбољи резултат међу албанским партијама, освајајући готово половину албанских гласова. За њом по снази следе ДПА, ПДП, ДУД, ДУА и Национално-демократски покрет (RZS 2009). Фрагментација албанских странака се наставила, па се из редова ПДД 2011. године издвојила Демократска партија (ДП).

На локалним изборима 2012. године пак ПДД релативни је победник са око трећином освојених гласова, затим следе ДПА, ДП, ДУА и ПДП (RZS 2012). Уочи изборног циклуса 2016. године долази до појаве нове политичке опције – Алтернативе за промене која ће додатно уздрмати позиције ПДД. Појединачно најбољи резултат има ДПА са око једном трећином освојених гласова, по једну четвртину гласова добиле су Алтернатива за промене (АЗП) и ПДД. Далеко мање гласова добијају ПДП, ДП и ДУД (RZS 2016).

На локалним изборима 2017–2020. године резултати гласова су упадљиво уситњени: Алтернатива за промене узима нешто преко 20%, ПДД око 15%, а ДПА и ДП по око 10% гласова. Далеко мање поверење бирача имају Партија за демократски прогрес, Демократска унија Долине и Демократска унија Албанаца (RZS 2020). У Прешеву је пак на ванредним локалним изборима 2021. победила Алтернатива за промене са 32,97% гласова. Другопласирана је ДПА са 22,86%, а трећепласирана ПДД са 18,44% гласова. Покрет за реформе (ПЗР) је четврти са 13,93%, пета је коалиција око СНС са 6,69% гласова, а шеста је Демократска унија Албанаца са 2,41% гласова (Dejanović 2021). Услед јаке подељености на линији између ПДД и Алтернативе за промене дошло је до ситуације да се седнице локалне скупштине не одржи у року од девет месеци што је довео и привремених мера и тога дасу ванредни избори одржани управо 2. јуна 2024. године, годину дана пре предвиђеног рока (слична ситуација се догодила и 2017. године када је дошло до блокада институција и одржани су ванредни локални избори, што указује на изразиту нестабилност локалне политичке сцене).

Што се тиче осталих националних мањина, поред оних које имају своје вишедесенијске, аутохтоне представнике (као што је код хрватске националне мањине случај са Демократским савезом Хрвата у Војводини [ДСХВ]), за остале мањине је, хронолошки посматрано, генерално карактеристична несталност, појављивање и нестајање одређених мањинских опција на локалном нивоу.

Тако на локалним изборима 1992. године поред мађарских, бошњачких и албанских партија учествују и Демократска партија Рома Србије и СР Југославије (ДПРС), Социјалдемократска партија Рома Србије (СПРС), Демократски савез Бугара у Југославији (ДСБ), Покрет Влаха и Румуна Југославије (ПБРЈ) (RZS 1993). На изборном циклусу 1996. године учествују „Рома” Србије и Југославије – Демократска политичка партија Заједнице Рома Југославије, Буњевачко-шокачка партија, Демократски савез Бугара Југославије, Демократски савез Турака (RZS 1997). На локалним изборима 2000. године учествују само Буњевачко-шокачка странка и Народна странка Рома (RZIS 2001).

На локалним изборима 2004. године партиципирају: Ромска социјалдемократска партија, Демократска партија Рома, Партија ромског јединства, Ромска конгресна партија, Социјалдемократска партија Рома, Словачка народна партија, Влашка демократска странка Србије, Буњевачка странка и Хрватска буњевачка странка (RZS 2005).

На локалним изборима 2008. године узимају учешћа и: Нова демократска странка Рома Србије, Ромска странка, Ромска партија, Унија Рома Србије, Ромски покрет обнове, Ромска партија уједињења, Уједињена партија Рома, Алијанса војвођанских Румуна, Демократски покрет Бугара, Партија Бугара Србије, Власи демократске Србије, Влашка странка, Власи демократске Србије, Влашка демократска странка, Влашка демократска странка Србије, Словачка народна партија, Словачка странка, Демократска партија Македонаца, Буњевачка странка Војводине, Црногорска партија, Демократска заједница Хрвата (RZS 2009).

На локалним изборима 2012. године учествују и: Ромска демократска странка, Ромска партија, Уједињена партија Рома, Демократска лига Рома, Ромска странка Јединство, Ромски покрет Дољевац, Буњевачка странка, Влашка демократска странка, Влашка демократска странка Србије, Власи Ћуприје, Ниједан од понуђених одговора, Странка војвођанских Словака, Словачка странка,

Алијанса војвођанских Румуна, Русинска демократска странка, Демократски савез Бугара, Савез бачких Буњеваца и Црногорска партија (RZS 2012).

На локалним изборима 2016. учествују и: Демократска унија Рома, Уједињена партија Рома, Унија Рома Србије, Ромска странка Јединство, Ромска партија, Руска странка, Руска демократска странка, Странка Руса Србије, Српско-руски покрет, Јединствена руска странка, Демократска партија Бугара, Демократска странка Бугара, Русинска демократска странка, Влашка странка, Влашка демократска странка, Ниједан од понуђених одговора, Савез бачких Буњеваца, Странка Буњевци, Грађани Србије, Демократска заједница Хрвата, Савез бачких Буњеваца, Словаци напред!, Странка војвођанских Словака, Словачка странка, Демократски покрет Румуна Србије, Црногорска партија и Демократска партија Македонаца (RZS 2016).

На локалним изборима 2020. године такмичили су се: Демократска унија Рома, Уједињена партија Рома, Ромска странка Јединство, Руска странка, Странка Руса Србије, Српско-руска партија Вукови, Јединствена руска странка, Европска зелена партија (партија руске мањине), Демократска партија Бугара, Влашка странка, Влашка странка (Мост), Истина–Адавиера, Влашка народна странка, Словаци напред!, Зелена странка Србије (партија словачке мањине), Републиканска партија (партија мађарске мањине), Демократска партија Македонаца, Буњевци–грађани Србије и Црногорска партија (RZS 2020).

Сви наведени подаци јасно говоре о континуираном расту броја странака националних мањина које учествују на локалним изборима у Републици Србији. Такође, и у складу са наведеним, расте и њихов број одборника у локалним парламентима.

УЧЕШЋЕ И РЕЗУЛТАТИ СТРАНАКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ПОСЛЕДЊЕМ ЦИКЛУСУ ЛОКАЛНИХ ИЗБОРА 2023. И 2024. ГОДИНЕ

На актуелним локалним изборима у Републици Србији одржаним 17. децембра 2023. године и 2. јуна 2024. године, партије националних мањина узеле су учешћа у укупно 60 локалних самоуправа (девет од 66 у децембру 2023. и 51 од 89 у јуну 2024. године) (RZS 2024). На овим изборима, очекивано, најзапаженији је

био наступ најбројнијих националних мањина – Мађара, Бошњака и Албанаца, при чему је очигледна била ранија тенденција о уједињености мађарског политичког фактора око СВМ, и мање или више наглашена фрагментираност бошњачког и албанског политичког фактора (Lončar 2020, 864).

Контекст ових избора међу мађарским партијама јасно говори у прилог СВМ. Поред стратешки добрих билатералних односа Србије и Мађарске, позиција СВМ у оквиру стратешког партнерства са СНС, била је неприкосновена. Одвојени наступи у већински мађарским срединама показали су да је СВМ спремна за сарадњу широким коалицијама са СНС, као и са другим мађарским опцијама (ДСВМ, СМЈ). Опозиција СВМ била је оличена у ДЗВМ који наступа или самостално или са чланицама коалиције „Бирам борбу” (Народни покрет Србије [НПС]). Између осталог, ДЗВМ је СВМ је замерао „непринципијелну коалицију (лидера СВМ) са Шешељем” реферирајући се на учешће СВМ на градском изборима у Београду у коалицији око СНС у којој партиципира и Српска радикална странка (СРС) (Beta 2024a)

Бошњачке партије пак и даље су подељене. СандП (кроз стратешку сарадњу са СДПС и СНС) и СПП су у некој врсти коалиционог аранжмана са СНС и на националном нивоу. Па ипак, то није повољније утицало на локалне супротстављености, нарочито у Новом Пазару. СДА на националном нивоу пак наступа отворено опозиционо, и чак званично подржава документ ПроГласа за побољшање изборних услова у Србији, који су у марту месецу 2024. године потписали још увек постојећа коалиција „Србија против насиља” и коалиција НАДА (Beta 2024c).

Ломови у локалним властима који су претходили изборима, као рецимо у Тутину (Novosel 2024) самостални наступи странака, уз велик број локалних група грађана чији су трагови водили до дисидентских кругова из партија, донели су прилично конфузну предизборну ситуацију у Рашкој области/Санџаку.

Па ипак, најсложенија ситуација је била уочи избора међу Албанцима југа централне Србије, за које карактеристичан висок ниво страначке фрагментисаности и њихови међусобни сукоби (Poročić 2024). У децембру 2023. су одржани избори у Медвеђи, у јуну редовни избори у Бујановцу и превремени избори у Прешеву (имајући у виду да је у тој општини у априлу 2024. уведене привремене мере). Кампања је показала крајње

затегнуте политичке односе. Иначе, албански политички фактор је и међусобно посвађан, а истовремено посвађан и са тамошњим српским странкама које су „Свеалбанским договором” још 2020. године искључене из локалних скупштина Прешева и Бујановца где Албанци имају већину. Ово је био одговор на чињеницу да су српске странке самостално формирале власт у Медвеђи 2019. године, што је био прекид дводеценијске праксе да у ове три општине југа централне Србије странке оба народа учествују у извршној власти након избора (Lazić 2021). Странке осталих мањина су далеко мање биле заступљене на изборима и дифузно распоређене широм Србије.

У децембру 2023. године локални избори одржали су се у три општине у Рашкој области/Санџаку – Нови Пазар, Прибој и Пријеполје и на њима учествују и бошњачке партије (СандП, СПП, СДА у три града/општине, те Бошњачки грађански савез БГС) и Грађански покрет Санџака (ГПС) у једној локалној самоуправи). На југу и југоистоку Србије Демократска партија Бугара наступа у две општине (Димитровград), као и Демократска партија Македонаца у граду Врању и градској општини Врањска бања (Matić i Mijatović 2024a, 202).

Међу мањинским, бошњачким странкама у децембру 2023, СандП осваја 20, СПП 19, СДА 12, ДПС и Бошњачко-српски савез (БОСС) по три одборника. Власт у граду Новом Пазару након децембарских избора 2023. године формирала је нова-стара коалиција СандП–СДПС и коалиција СНС–Социјалистичка партија Србије (СПС)–СРС (Bakračević 2024).

Такође, на овом изборном циклусу Демократска партија Бугара осваја три а албанска Демократска партија два одборника. Од партија осталих националних мањина, Црногорска партија у коалицији са покретом „Борис Ковачевић Шума – Мој свет Крагујевац! Шумадијски блок 21” осваја једно одборничко место (Matić i Mijatović 2024a, 202–204).

У јунском изборном циклусу 2024. од мањинских странака, међу мађарским партијама највише наступа бележи СВМ – 23, потом ДЗВМ 11, а ДСВМ и СМЈ у по два. Код бошњачких партија, СПП наступа у шест градова и општина, БГС у четири, БОСС и СДА у по две, СандП у једној општини. Код албанских партија ПДД, ДУА, АЗП наступају у две, а ПДП, ПЗР, ДПА, ДП и Алтернатива за Долину (АЗД) у по једној локалној самоуправи (RZS 2024).

Према Матићу и Мијатовићу, „код осталих националних мањина Демократски савез Хрвата у Војводини (ДСХВ) бележи два наступа, а ДЗХ један. Руска странка бележи 15 наступа, а такође странке руске мањине Европска зелена партија 12 и БУНТ–Права Србија два. Код ромских партија Демократска унија Рома – ДУР наступа у шест, Унија Рома Србије – УРС у две а Ромска странка Јединство – РСЈ у једној локалној самоуправи. По један наступ бележе Влашка народна странка, Влашка странка и такође влашка странка – Истина/Адавиера. Словачка Зелена странка Србије наступа у седам, а Словачка демократска лига у две локалне самоуправе. Странка Црногораца – СЦГ наступа у четири, а Црногорска партија – ЦП у једној локалној самоуправи. Грађанска странка Грка Србије излази на изборе у шест, а Странка Југословена у једној локалној самоуправи” (Matić i Mijatović 2024b, 210).

Резултати су показали да је међу Мађарима СВМ освојила 156, а ДЗВМ 2 одборничка мандата и ДСВМ једно место. Код бошњачких странака СДА је освојила 25, СПП 17, а СанДП 10 одборника. Код албанских странака – ПДД 16, АЗП 11, ДПА 8, ПДП 8, ДУА 6, ДП 6, ПЗР 6, те Алијанса за долину 3. Код осталих мањина – Руска странка је освојила 13 одборничких места, руска Европска зелена партија 5, ДСХВ је добила 5, а ДЗХ 1 место. Црногорска партија је освојила једно место, Словачка демократска лига такође једно место, итд. (Matić i Mijatović 2024b, 213).

Сумарно за националне мањине, код Мађара је ситуација најјаснија јер је СВМ суверени победник избора. Формирање власти на свим нивоима са владајућим СНС свакако је потврђено и Коалиционим споразумом о заједничком програмском деловању и учешћу СВМ у Влади Републике Србије који су 13. септембра 2024. године потписали председници СНС и СВМ (*Srpska napredna stranka i Savez vojvođanskih Mađara* 2024).

То се не може рећи за бошњачке партије јер у Рашкој области/Санџаку постоје три релативно јаке опције – СанДП, СДА и СПП, које су и у овим изборним циклусима потврђене. У Новом Пазару је победу однела СанДП која је, како је већ поменуто, формирала власт са коалицијом око СНС и СПС, у Тугину то чини СДА (*Radio Televizija Novi Pazar* 2024a), а у Сјеници СПП, СНС, СПС, Нова демократска странка Србије (НДСС) и Група грађана (ГГ) „Без дискриминације” (*Radio Televizija Novi Pazar* 2024b).

Максимално фрагментирана албанска сцена југа централне Србије донела је преокрет у Бујановцу – ранија власт ПДД и ДП је изгубила, а победиле су до сада опозиционе – коалиција Фронт за промене (АЗП и ДУА) и ПДП (*Bujanovačke* 2024). Са друге стране, у Прешеву је такође изгубила до скоро владајућа Алтернатива за промене, а најбољи резултат остварио је ПДД. При томе, прве реакције после избора показале су, односно поновиле јасну наклоност коју власти привремених институција самоуправе у Приштини (оличене у странци Самоопредељење) гаји према политичким лидерима Албанаца југа централне Србије, и то пре свега онима из редова ПДД (*Beta* 2024b). У Бујановцу је након избора формирана мултиетничка власт Фронта за промене Арбена Пајазитија, СНС, бошњачко-ромске СПП, ГГ Дејан Стојановић и као и одборника опозиционог НПС Саше Арсић, који је због ове одлуке искључен из странке (*Canic Milanović* 2024). У Прешеву је формирана власт ПДД–ДПА–ДУА (*Stevanović* 2024).

ЗАКЉУЧАК

Република Србија је својим изборним законодавством у пуној мери обезбедила услове за учешће националних мањина на изборима за све нивое власти. Странке националних мањина, пре свих мађарске, бошњачке и албанске, узимале су активног учешћа на изборима како на националном, покрајинском, тако и на локалном нивоу. То је био случај и на последњем циклусу локалних избора који су, по први пут од обнове вишестраначја, одржани из два дела – 17. децембра 2023. године и 2. јуна 2024. године. Поред високог нивоа бирачке партиципације, поједине националне мањине окупиле се око једне политичке опције (мађарска), неке око три (бошњачка), а неке око више њих (албанска).

Код осталих националних мањина и њиховог изборног наступа није било великих одјека с обзиром на бројност, и генерално су наступале у малом броју локалних самоуправа. Па ипак, због повишене предизборне тензије, на локалним изборима у највећим градовима претпостављени тесни резултати у појединим срединама бацили су светло на појаву различитих како се то говорило „фантомских листа” које су неретко носиле имена слична опозиционим листама, а иза којих су формално стајале групе грађана или пак формално мањинске странке. Навешћемо само неке

од примера, попут листе руске Европске зелене партије у Сурчину, Гроцкој, Лазаревцу под унифицираним називом „Ја сам Сурчин/Гроцка/Лазаревац, Ти си Сурчин/Гроцка/Лазаревац – Покрени промене”, што је у великој мери подсећало на назив опозиционе листе „Крени промени”. Сличан пример је и Зелена странка Србије, формално странка словачке националне мањине која је наступала у београдским општинама Врачар и Савски Венац.

Па ипак, највеће контроверзе изазвао је наступ Руске странке у десетак локалних самоуправа, у којима су и добиле одређен број мандата. Услед блискости са СНС, конкретно у Нишу или нпр. Новом Београду, управо је њихов глас био одлучујући, били су мета критике – како чињенице да су продужене руке власти, тако и због формалног основа њеног оснивања имајући у виду да по попису из 2022. у Србији живи 0,16% Руса, а долазило се у ситуацију да у највећим градовима (Београд, Ниш и др.) та странка добија 1–2% гласова (RZS 2023). То је довело до сумње у деловање ове листе, односно поставило питање о томе да ли се овде ради о тзв. „фантомској” листи, односно о листи која је формирана зарад остваривања предности владајуће/их странке/ки, са циљем да се одвуче одређени број гласова од других политичких актера. Либерализација услова несумњиво је водила широком политичком организовању мањинских партија у политичком систему Србије. Неретко се дешавало да су и кандидати на мањинским изборним листама били припадници већинског народа, што је довело у питање интегритет мањинског представљања у Републици Србији.

Наведене недоумице поново су отвориле питање довољног законодавног регулисања мањинског представништва, установљеног променама изборног законодавства из 2020. године, по питању признавања статуса партије националне мањине, како би се спречиле евентуалне злоупотребе. Јавља се потреба да се преиспита формирање одређених мањинских партија, с обзиром да оне чине наполовичну већину регистрованих странака у Републици Србији.

Налази показују да су реформе изборног законодавства у сфери представљања мањина ишле у правцу равномерније заступљености мањинских заједница у представничким телима на локалном нивоу. То се нарочито односи на странке које заступају мањине које нису територијално концентрисане. Многе ове промене биле су условљене процесом европских интеграција, а нарочито су биле изражене након 2000. године.

Такође, недвосмислено се показује да су позитивни помаци у сфери мањинског представљања имали ефекте и на учешће мањинских странака у коалицијама како на националном, тако и на локалном нивоу. То је нарочито изражено у случају мађарске, а у нешто мањој мери и бошњачке националне мањине. На ово свакако утичу и други контекстуални фактори, попут односа Србије са матичним државама појединих националних мањина и њиховом учешћу у формирању власти на свим нивоима у вертикали политичког система.

Када је реч о потенцијалним правцима будући истраживања везаних за мањинско представљање на локалном нивоу у Србији, отвара се простор за дубље квантитативне и квалитативне анализе директних и индиректних фактора који утичу на овај процес. Одређена истраживања свакако треба усмерити на питање које су то странке које заиста заступају припаднике националних мањина, односно какве су реформе потребне да би се обезбедило адекватно мањинско представљање.

У нашој али и широкој академској литератури, не постоји велики број радова који истражују учешће мањина на изборима на најнижој лествици у вертикалној организацији власти. То отвара простор за шире увиде и даље анализе у овој области политичког система. Питање мањинског представљања од посебног је значаја за постконфликтна друштва у које се убраја и наше, а локални ниво власти представљају погодна тле за њихову инклузију у активни политички живот.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Babić, Dragutin. 2010. „Nikola Dugandžija – Nacionalna zbilja i njezini prividi (prikaz).” *Migracijske i etničke teme* 26 (2), 216–220.
- Bakračević, Slavka. 2024. „Nova stara vlast u Novom Pazaru.” *Politika*. 7. februar 2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/598039/Nova-stara-vlastu-Novom-Pazaru>
- Bašić Goran, i Katarina Crnjanski. 2006a. *Lokalna demokratija i multikulturalnost – Izveštaj o rezultatima istraživanja na projektu „Praćenje sprovođenja manjinskih prava u opštini Kovačica.”* Beograd: Centar za istraživanje etniciteta.

- Bašić, Goran, i Katarina Crnjanski. 2006b. *Politička participacija i kulturna autonomija nacionalnih manjina u Srbiji*. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung; Centar za istraživanje etniciteta.
- Beta. 2024a. „DZVM: Vojvođanski Mađari će odbaciti neprincipijelnu koaliciju Pastora i Šešelja.” *NI*. 10. april 2024. <https://n1info.rs/vesti/dzvm-vojvodjanski-madjari-ce-odbaciti-neprincipijelnu-koaliciju-pastora-i-seselja/>
- Beta. 2024b. „Kurti obećao podršku Preševu, čija je nova predsednica opštine njegova savetnica.” *Danas*. 7. jun 2024. <https://www.danas.rs/vesti/politika/kurti-obecao-podrsku-presevu-cija-je-nova-predsednica-opstine-njegova-savetnica/>
- Beta. 2024c. „SDA Sandžaka podržala inicijativu ProGlasa za slobodne izbore.” *Danas*. 15. mart 2024. <https://www.danas.rs/vesti/politika/sda-sandzaka-podrzala-inicijativu-proglasa-za-slobodne-izbore/>
- Bird, Karen. 2014. “Ethnic quotas and ethnic representation worldwide.” *International Political Science Review* 35 (1): 12–26. DOI: 10.1177/0192512113507798
- Bujanovačke. 2024. „Srbi mogu da zadrže 13 mandata, Front za promene, pobednik sunovrat do sada najjačih albanskih stranaka.” 3. jun 2024. <https://bujanovacke.co.rs/2024/06/03/srbi-mogu-da-zadrze-13-mandata-front-za-promene-pobednik-sunovrat-do-sada-najjacih-albanskih-stranaka/>
- Canić Milanović, Jelena. 2024. „Pet lista formira vlast u Bujanovcu, NPS zbog saradnje sa SNS-om isključio svog člana iz stranke.” *Južne vesti*. 18. jul 2024. <https://www.juznevesti.com/Politika/Pet-lista-formira-vlast-u-Bujanovcu-NPS-zbog-saradnje-sa-SNS-om-iskljucio-svog-clana-iz-stranke.sr.html>
- Dejanović, M. 2021. „Alternativa za promene pobedila na izborima u Preševu, koalicija srpskih stranaka osvojila 2 mandata.” *Južne vesti*. 29. mart 2021. <https://www.juznevesti.com/politika/alternativa-za-promene-pobedila-na-izborima-u-presevu-koalicija-srpskih-partija-osvojila-2-mandata/>
- Đorđević, Ljubica, Jelena Lončar, Nataša Miljković, i Goran Bašić [Đorđević i dr.]. 2018. *Učešće nacionalnih manjina u društvenom i političkom životu Srbije*. Beograd: Centar za istraživanje etniciteta.
- Jovanović, Milan. 2022. „Stranke nacionalnih manjina – pravo na političko udruživanje, dinamika i pristup političkoj areni.” U *Trideset godina od obnove višestranačja u Srbiji: iskustva i perspektive*, prir. Nikola Mladenović i Petar Matić, 114–133. Beograd: Institut za političke studije.

- Kolarski Ljiljana. 2021. „Predstavljenost bošnjačke nacionalne manjine u Narodnoj skupštini Republike Srbije od 1990. godine do 2020. godine.” *Politički život* 20: 22–35.
- Lazić, Nikola. 2021. „Srbi u Bujanovcu: Zbog ‘svealbanske’ koalicije podižu se tenzije.” *Al Jazeera Balkans*. 13. novembar 2021. [https://balkans.aljazeera.net/teme/2021/11/13/srbi-u-bujanovcu-zbog-svealbanske-koalicije-podizu-se-tenzije](https://balkans.aljazeera.net teme/2021/11/13/srbi-u-bujanovcu-zbog-svealbanske-koalicije-podizu-se-tenzije)
- Lončar, Jelena. 2020. „Izbori i predstavljanje nacionalnih manjina u Srbiji 1990–2020.” U *Kako, koga i zašto smo birali – Izbori u Srbiji 1990–2020. godine*, prir. Milan Jovanović i Dušan Vučićević, 843–868. Beograd: Službeni glasnik; Institut za političke studije.
- Lutovac, Zoran. 1997. „Političko delovanje kosovskih Albanaca.” U *Partijski mozaik Srbije 1990–1996.*, ur. Vladimir Goati, 141–151. Beograd: Beogradski krug; Akapit.
- Matić, Petar, i Marko Mijatović. 2024a. „Lokalni izbori u Republici Srbiji, 17. decembar 2023. godine.” *Baština* 62: 193–208. DOI: 10.5937/bastina34-49541
- Matić, Petar, i Marko Mijatović. 2024b. „Lokalni izbori u Republici Srbiji 2024. godine – politička dinamika i posledice.” *Srpska politička misao* 88 (6): 197–222, DOI: 10.5937/spm88-52668
- Mijatović, Marko. 2015. „Političke posledice lokalnih izbora u Republici Srbiji od 1990. do 2008. godine.” Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu: Fakultet političkih nauka.
- Mijatović, Marko. 2016. *Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višepartijskog sistema u Republici Srbiji 1990–2015*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer.
- Minić, Ratko S. 2023. „Izbori na području opštine Novi Pazar početkom devedesetih godina XX veka.” *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* 53 (4): 255–277. DOI: 10.5937/zrffp53-44206
- Novosel, S. 2024. „SDA Sandžaka ponovo na vlasti u Tutinu, muftija Zukorlić počasni građanin.” *Danas*. 24. april 2024. <https://www.danas.rs/vesti/politika/sda-sandzaka-ponovo-na-vlasti-u-tutinu-muftija-zukorlic-pocasni-gradjanin/>
- Popović, Maja. 2024. „Malo Preševo, mnogo stranaka: Ko je „Vučićev”, a ko „Kurtijev”.” *Vreme*. 24. april 2024. <https://vreme.com/vesti/malo-presevo-mnogo-stranaka-ko-je-vucicev-a-ko-kurtijev/>
- Raduški, Nada. 2014. „Položaj i prava nacionalnih manjina u Srbiji u procesu evrointegracija - demografsko-politikološki aspekt.” *Nacionalni interes* 20 (2): 99–118.

- Radio Televizija Novi Pazar*. 2024a. „Mujagić ponovo izabran za predsednika Opštine Sjenica.” 28. avgust 2024. <https://rtvnp.rs/2024/08/28/mujagic-ponovo-izabran-za-predsednika-opstine-sjenica/173576>
- Radio Televizija Novi Pazar*. 2024b. „Selma Kučević nova predsednica Opštine Tutin.” 1. avgust 2024. https://rtvnp.rs/2024/08/01/selma-kucevic-nova-predsednica-opstine-tutin/172530#google_vignette
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 1993. *Izbori za odbornike skupština opština, grada Beograda i grada Niša, 1992*. Beograd: Republički zavod za statistiku. <https://publikacije.stat.gov.rs/G1997/Pdf/G19976002.pdf>
- Republički zavod za statistiku [RZS]. 1997. *Izbori za odbornike skupština opština i gradova u Republici Srbiji, 1996: konačni rezultati*. Beograd: Republički zavod za statistiku.
- Republički zavod za informatiku i statistiku [RZIS]. 2001. *Izbori 2000: za odbornike skupština opština i gradova, za odbornike Skupštine grada Beograda i grada Niša: Republika Srbija: konačni rezultati*. Beograd: Republički zavod za informatiku i statistiku. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2001/Pdf/G20016003.pdf>
- Republički zavod za statistiku Srbije [RZS]. 2005. *Izbori 2004: za odbornike skupština opština i gradova, za odbornike Skupštine grada Beograda i Skupštine grada Niša, za predsednike opština i gradova, za predsednika grada Beograda i za predsednika grada Niša: Republika Srbija: konačni rezultati*. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije. <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2005/pdf/G20056002.pdf>
- Republički zavod za statistiku Srbije [RZS]. 2009. *Lokalni izbori 2008, Republika Srbija : konačni rezultati izbora, za odbornike skupština opština i gradova, za odbornike Skupštine grada Beograda i Skupštine grada Niša, za predsednike opština i gradonačelnike*. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije. <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2009/pdf/G20096005.pdf>
- Republički zavod za statistiku Srbije [RZS]. 2012. *Lokalni izbori 2012, Republika Srbija: konačni rezultati izbora, za odbornike skupština opština i gradova, za odbornike Skupštine grada Beograda i Skupštine grada Niša, za predsednike opština i gradonačelnike*. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije. <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2012/pdf/G20126016.pdf>
- Republički zavod za statistiku Srbije [RZS]. 2016. *Lokalni izbori 2016, Republika Srbija: konačni rezultati izbora, za odbornike skupština*

- opština i gradova, za predsednike opština i gradonačelnike*. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2016/Pdf/G20166005.pdf>
- Republički zavod za statistiku Srbije [RZS]. 2020. *Lokalni izbori 2020, Republika Srbija: konačni rezultati izbora, za odbornike skupština opština i gradova, za odbornike gradskih skupština, za predsednike opština i gradonačelnike*. Beograd: Republički zavod za statistiku. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20206008.pdf>
- Republički zavod za statistiku Srbije [RZS]. 2023. *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine; Nacionalna pripadnost: podaci po opštinama i gradovima*. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20234001.pdf>
- Republički zavod za statistiku Srbije [RZS]. 2024. *Lokalni izbori 2024, Republika Srbija: konačni rezultati izbora, za odbornike skupština opština i gradova, za odbornike gradskih skupština, za predsednike opština i gradonačelnike*. Beograd: Republički zavod za statistiku. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20246012.pdf>
- Srpska napredna stranka i Savez vođovanskih Mađara. 2024. *Koalicioni sporazum o zajedničkom programskom delovanju i učešću u Vladi Republike Srbije između Srpske napredne stranke i Saveza vođovanskih Mađara*. https://www.vmsz.org.rs/sites/default/files/dokumentum/files/Koalicioni%20sporazum_1.pdf
- Stevanović, N. 2024. „Vlast Ardite Sinani u Preševu jača za jednog odbornika.” *Bujanovačke*. 24. jul 2024. <https://bujanovacke.co.rs/2024/07/24/vlast-ardite-sinani-u-presevu-jaca-za-jednog-odbornika/>
- Zakon o lokalnim izborima. „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 14/2022 i 35/2024.
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 72/2009, 20/2014 - odluka US, 55/2014 i 47/2018.

Petar Matić*

Institute for Political Studies, Belgrade

Marko Mijatović**

Independent researcher, Belgrade

NATIONAL MINORITIES IN LOCAL ELECTIONS IN SERBIA – HISTORY, RESULTS, AND CONSEQUENCES***

Resume

This paper analyzes the participation of national minorities in local elections in the Republic of Serbia on the most recent ones held on December 17, 2023, and June 2, 2024. Our primary attention is on the parties of the largest national minorities in Serbia – Hungarians, Bosniaks, and Albanians – and collectively, on the parties of other national minorities. The active participation of minority parties in elections, along with the preferential treatment of national minorities in Serbia's electoral legislation, has created favorable conditions for their representation in local parliaments and entry into local governments in areas where they form a majority. According to coalition arrangements with the national parties, they create local governments in other areas. As a result, minority parties now participate in governments of several dozen cities and municipalities across Serbia. Continuing the trend from previous election cycles, minority parties actively participated in the 2023 and 2024 local elections. They ran in these elections according to their programmatic affiliations – in cooperation with ruling or opposition parties, or they remained neutral, combining independent and coalition approaches. Following the polls, minority parties, as in previous cycles, entered local executive governments. The positive discrimination has led to adequate representation of national minorities in local assemblies in the Republic of Serbia. Their representatives

* E-mail: pmat75@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0205-9762

** E-mail: markomijatovic78@gmail.com; ORCID: 0009-0008-9948-2287

*** This paper was written within the research activity of the Institute for Political Studies, funded by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia.

participate in governing coalitions at all levels of government, including central, provincial, and local levels.

Keywords: Republic of Serbia, local elections, national minorities, political parties, minority representation

* Овај рукопис је примљен 1. августа 2025. године, а прихваћен на састанку редакције 20. августа 2025. године.